

УДК 37.014.3-024.87(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-259-270](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-259-270)

Крупенина Наталія Анатоліївна кандидат педагогічних наук, доцент, Університет Альфреда Нобеля, м. Дніпро, <https://orcid.org/0000-0002-9585-5997>

Гриняєва Наталя Миколаївна доктор філософії, завідувачка економічного відділення, викладач англійської мови за професійним спрямуванням, Відокремлений структурний підрозділ "Криворізький фаховий коледж Державного університету економіки і технологій", м. Кривий Ріг, <https://orcid.org/000-0001-5361-7803>

Заводній Тетяна Валеріївна завідувач навчальної частини, викладач вищої категорії, старший викладач, Коледж хореографічного мистецтва Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря, м.Київ, <https://orcid.org/0009-0000-5112-4079>

ДИСЦИПЛІНАРНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З МОЖЛИВІСТЮ АДАПТАЦІЇ ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасних підходів до створення ефективних освітніх програм з можливістю адаптації до дистанційної освіти в Україні. Відповідно, метою є розгляд дисциплінарних основ створення ефективних освітніх програм з особливим акцентом на можливість їх адаптації до формату дистанційного навчання в контексті освіти в Україні. Методологічною основою стали методи збирання та порівняння інформації, а також аналізу, синтезу та узагальнення даних із наукових досліджень у галузі освіти. Зазначено, що COVID-19 та війна стали серйозними викликами для нашої освітньої системи. Проте ці виклики вже призвели до створення нових форм набуття знань та підготовки фахівців із вищою освітою. Передусім ми почали більш ефективно використовувати можливості дистанційного навчання та інтернету. Також зазначається, що після закінчення війни й відновлення нормального навчального процесу дещо з нині набутого досвіду використовуватимуть і надалі. Саме тому створення ефективних освітніх програм з можливістю адаптації до дистанційної освіти в Україні є важливим завданням, яке потребує уваги та зусиль всієї освітньої громадськості. Зважаючи на сучасні технологічні досягнення та виклики, які ставлять перед системою освіти нові завдання, ця ініціатива має великий потенціал для змін у навчальному процесі та підвищення якості освіти. Окрім того, доведено, що створення освітніх програм для дистанційної освіти потребує уваги до питань якості навчання, оцінювання успішності студентів

та розвитку їхніх навичок саморегуляції. У висновку зазначено, що створення освітніх програм – це складне, але надзвичайно важливе завдання, яке потребує спільних зусиль освітян, здобувачів освіти та держави. Мета створення таких програм полягає в забезпеченні якісної освіти, яка відповідає потребам ринку праці та розвитку суспільства, а також у зростанні доступності освіти для всіх верств населення. Нові програми можуть стати ключовим інструментом у забезпеченні доступності та якості освіти для всіх верств населення та сприяти підвищенню рівня освіченості українського суспільства. Це – шлях до кращого майбутнього України з більш високим загальним рівнем освіченості.

Ключові слова: освітні програми, дистанційна освіта, цифрові технології, якість навчання, адаптація, доступність освіти.

Krupenyina Natalia Anatolyivna PhD in Pedagogy, Associate Professor, Alfred Nobel University, Dnipro, <https://orcid.org/0000-0002-9585-5997>

Hryniaieva Natalia Mykolaivna PhD, Head of the economics department. Teacher of English for professional purposes, Separate structural unit "Kryvyi Rih Vocational College of the State University of Economics and Technology", Kryvyi Rih, <https://orcid.org/0000-0001-5361-7803>

Zavodnii Tetiana Valeriivna Head of the educational department, teacher of the highest category, senior teacher, College of Choreographic Art Kyiv Municipal Academy of Dance named after Serzh Lifar, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0000-5112-4079>

DISCIPLINARY FOUNDATIONS OF CREATING EFFECTIVE EDUCATIONAL PROGRAMS WITH THE POSSIBILITY OF ADAPTATION TO DISTANCE EDUCATION OF UKRAINE: PROSPECTS AND CHALLENGES

Abstract. This article is devoted to the study of modern approaches to the creation of effective educational programs with the possibility of adaptation to distance education in Ukraine. Accordingly, the goal is to consider the disciplinary foundations of creating effective educational programs, with a special emphasis on their ability to adapt to the distance learning format in the context of education in Ukraine. Methods of collecting and comparing information, as well as analysis, synthesis and generalization of data from scientific research in the field of education became the methodological basis. It was noted that Covid-19 and war have become serious challenges for our education system. However, these challenges have already led to the creation of new forms of acquiring knowledge and training specialists with higher education. First of all, we began to use the possibilities of distance learning and the Internet more effectively. It is also noted that after the end of the war and the restoration of the normal educational process, some of the experience gained will be used in the future. That is why the creation of effective educational programs with

the possibility of adaptation to distance education in Ukraine is an important task that requires the attention and efforts of the entire educational community. In the light of modern technological achievements and challenges that pose new tasks to the education system, this initiative has great potential for changes in the educational process and improvement of the quality of education. In addition, it was noted that the creation of educational programs for distance education requires attention to the issues of the quality of education, assessment of students' success and the development of their self-regulation skills. The conclusion noted that the creation of educational programs is a difficult, but extremely important task that requires the joint efforts of educators, education seekers, and the state. The purpose of creating such programs is to provide quality education that meets the needs of the labor market and the development of society, as well as to increase the availability of education for all segments of the population. Such programs can become a key tool in ensuring the availability and quality of education for all segments of the population and contribute to raising the level of education in Ukrainian society. This is the way to create a better and more educated future for Ukraine.

Keywords: educational programs, distance education, digital technologies, quality of education, adaptation, accessibility of education.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі України актуальним завданням є розробка освітніх програм, які не лише відповідають сучасним вимогам і викликам суспільства, а й є гнучкими для успішної адаптації до формату дистанційного навчання, що в останні декілька років стало не просто альтернативою, а необхідним складником процесу навчання. Швидкий та несподіваний перехід до дистанційного навчання, спричинений світовою пандемією COVID-19, підкреслив нагальну потребу в удосконаленні освітніх програм і методів навчання.

Дистанційне навчання потребує нового підходу до проектування та впровадження освітніх програм. Викладачі, здобувачі освіти та освітні заклади мають бути готові до використання цифрових технологій, веб-платформ та інтерактивних засобів навчання. Однак успішна адаптація до цього формату не обмежується лише технічними аспектами. Важливо також забезпечити якісну освіту та зберегти високі стандарти навчання в умовах онлайн-курсів та лекцій.

У цьому контексті важливо розглянути дисциплінарні основи створення ефективних освітніх програм та визначити перспективи їх розвитку в Україні, а також ідентифікувати ключові виклики, які супроводжують цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти, пов'язані з поняттям та особливостями дистанційної освіти, висвітлюються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, у статті С. Куркіної та В. Журавльова [2] досліджуються особливості впровадження та перспективи розвитку дистанційного навчання в Україні. Також доведено, що дистанційна освіта – це перспективний та актуальний напрям розвитку освітніх систем, один із вагомих складників реформування освіти не лише в Україні, а й у світі.

Дослідження І. Малої [3] фокусується на аналізі ключових аспектів дистанційного навчання, розглядаючи його як ефективний інструмент управлінської освіти. Основний акцент робиться на методах та формах дистанційного навчання.

Н. Тертична та А. Козяк [5] досліджують ефективність використання дистанційного навчання у вищій освіті, зокрема в контексті пандемії COVID-19. Науковці проводять ґрунтовний психологічний аналіз можливостей та загроз дистанційного навчання в період пандемії COVID-19 на практиці діяльності конкретних вищих навчальних закладів. Представлено результати SWOT-аналізу щодо усвідомлення здобувачами освіти сильних та слабких сторін, можливостей та загроз дистанційного навчання й ефективності його використання для професійного самоздійснення. Надано рекомендації щодо організації якісного освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

У статті Л. Ткаченко та О. Хмельницької [6] проведено аналіз особливостей упровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. Автори розглядають різні платформи для дистанційного навчання, як-от Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom та Google Meet, звертаючи увагу на їхні переваги та недоліки.

Е. Ященко та І. Левандовська [7] у своїй розвідці зазначають, що перехід до дистанційної освіти суттєво змінює формат освітньої діяльності навчальних закладів. Вони також визначають завдання, які потребують підготовки педагогічних кадрів до використання інформаційних технологій у дистанційній освіті.

Метою статті є розгляд дисциплінарних основ створення ефективних освітніх програм з особливим акцентом на можливість їх адаптації до формату дистанційного навчання в контексті освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасному українському суспільству необхідна масова якісна освіта, спроможна відповісти на нові, більш ускладнені вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Тому поява дистанційної освіти ознаменувала новий закономірний етап розвитку та адаптації освітнього сектора до сучасних умов і потреб суспільства в умовах нинішньої соціально-економічної дійсності [2, с. 64].

COVID-19 та війна стали серйозними викликами для української освітньої системи. Проте ці виклики вже привели до створення нових форм набуття знань та підготовки фахівців з вищою освітою. Насамперед ми почали більш ефективно використовувати можливості дистанційного навчання та інтернету [3, с. 167].

Дистанційне навчання – це цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії між викладачем та здобувачем освіти, що базується на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дають змогу здійснювати навчання на відстані, надаючи можливість здобувати освіту під час виробничої діяльності, за місцем проживання, і сприяє самоосвіті [6, с. 92].

Запровадження дистанційної форми навчання допомогло віднайти можливості не припиняти освітній процес і продовжити надання освітніх

послуг як в умовах пандемії COVID-19, так і під час війни. Ці непередбачувані ситуації були використані як платформа для змін в організаційних підходах до підготовки майбутніх фахівців. Вони стимулювали уточнення методологічних основ тих галузей науки, дидактичні аспекти яких становлять зміст навчання.

Складність цього періоду сприяла також ухваленню інноваційних рішень у розробці та адаптації навчальних програм і відповідних курсів для організації інтерактивного спілкування викладачів та здобувачів освіти під час онлайн-занять. Було розширено старі та створено нові навчальні платформи з використанням телекомунікаційних технологій [5, с. 26–27].

Водночас дистанційна форма навчання потребує неабиякої самоорганізованості та вміння розраховувати свій час, щоб не допустити явища прокрастинації [8, с. 129].

Серед поширених сьогодні форм дистанційного навчання виділяють три основні форми (рис.1).

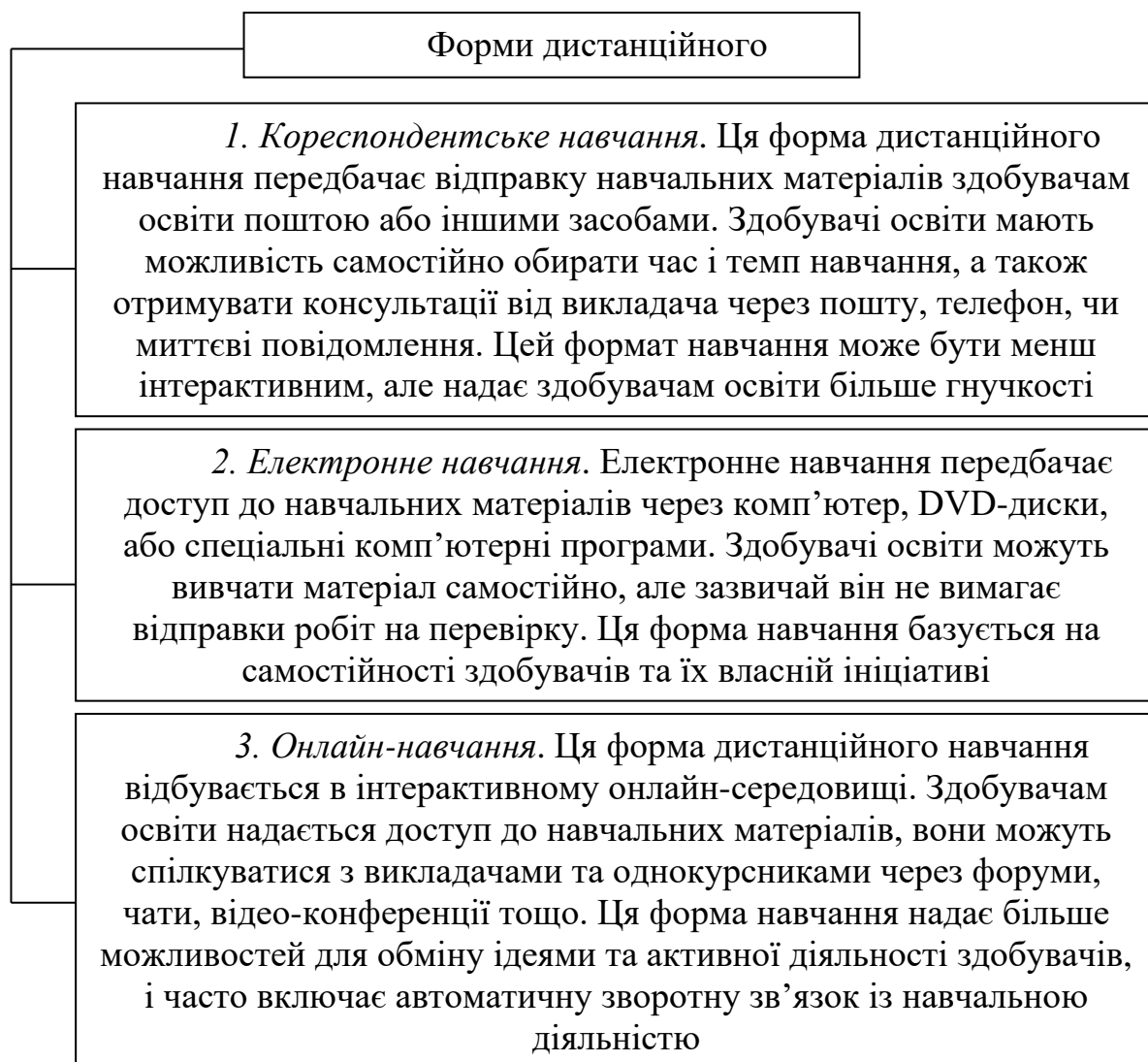

Рис.1. Основні форми дистанційного навчання

Джерело: [4, с. 141]

Поряд із зазначеними сьогодні у світі існують й інші форми дистанційного навчання:

- *адаптивне навчання (Adaptive learning)*. Ця форма навчання використовує індивідуалізовані підходи до кожного здобувача освіти. Програми адаптивного навчання враховують рівень знань, потреби й темп навчання кожного студента та надають наступні завдання й матеріали відповідно до цих характеристик;

- *відкритий бейдж (Badges)*. Бейджі – це символи або нагороди, які здобувачі освіти можуть отримувати за досягнення в певній сфері. Вони можуть слугувати альтернативою офіційній акредитації та допомагати у спостереженні за досягненнями;

- *змішане навчання (Blended learning)*. Ця форма навчання поєднує онлайн- і очну форми навчання. Здобувачі освіти отримують можливість вивчати матеріал самостійно в мережі та спілкуватися з викладачами й однокурсниками під час зустрічей в реальному часі;

- *перевернуті класи (Flipped classroom)*. У цій моделі здобувачі освіти спочатку вивчають матеріал самостійно, наприклад переглядаючи відео-лекції вдома, а потім використовують час на зустрічі з викладачем для обговорення та практичного застосування навчального матеріалу;

- *навчальна аналітика (Learning analytics)*. Ця форма навчання використовує збір та аналіз даних про навчальну діяльність здобувачів освіти для покращення якості навчання та прогнозування їхніх потреб;

- *масивні відкриті Інтернет-курси (MOOC)*. MOOC – це онлайн-курси, які доступні для всіх і не мають обмежень за кількістю учасників. Вони надають можливість вивчати різноманітні предмети та спілкуватися з іншими здобувачами освіти через форуми та інші засоби;

- *малі приватні Інтернет-курси (SPOC)*. SPOC – це подібні до MOOC курси, але з меншою кількістю здобувачів освіти та можливістю більш індивідуалізованого підходу;

- *відкриті спільні навчальні курси (DOCC)*. Ця форма навчання дає змогу викладачам створювати власні версії курсів, але на основі спільних матеріалів. Здобувачі освіти мають можливість співпрацювати через мережу;

- *відкриті освітні курси (Open Educational Resources)*. Це вільно доступні матеріали для навчання, які можуть використовуватися здобувачами освіти та викладачами для самостійного опрацювання;

- *відкриті освітні ресурси (Open source software)*. Це програми та ресурси, доступні для вільного використання та модифікації [4, с. 142].

Важливо зауважити, що незважаючи на існування цілої низки різноманітних форм дистанційного навчання, усі вони матимуть не основне, а допоміжне значення. Оскільки ніщо не може повністю замінити живий контакт із викладачем, ученим, наставником чи вихователем [1, с. 849].

Як будь-який освітній процес, дистанційна освіта має свої переваги (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги дистанційної освіти

№ за/п	Перевага	Характеристика
1	Доступність всім верствам населення	Дистанційна освіта дає змогу людям з різних географічних регіонів та соціальних категорій мати доступ до якісної освіти. Це особливо важливо для тих, хто не може дозволити собі навчатися повний робочий день
2	Відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари наживо	Здобувачі освіти можуть вивчати матеріал у зручний для них час. Це особливо корисно для тих, хто працює або має інші зобов'язання
3	Демократичний і зручний зв'язок «викладач – здобувач освіти»	Віддалене спілкування з викладачами дає змогу здобувачам освіти легко отримувати відповіді на запитання та іншу підтримку
4	Комплексне програмне забезпечення	Зараз існують різні платформи та інструменти для дистанційного навчання, що надають здобувачам освіти доступ до різноманітних ресурсів, від відеоуроків до інтерактивних завдань
5	Застосування новітніх освітніх технологій	Дистанційна освіта дає змогу використовувати сучасні технології, як-от віртуальна реальність, штучний інтелект тощо, для підвищення якості навчання
6	Індивідуальний і гнучкий процес навчання	Здобувачі освіти можуть вибирати свій темп навчання і глибину вивчення матеріалу відповідно до власних потреб і можливостей
7	Можливість отримання необхідних додаткових консультацій	Здобувачі освіти можуть легко звертатися до викладачів чи спеціалістів для отримання додаткових пояснень і консультацій, що допомагає їм у навчанні.

Джерело: [2, с. 66]

Незважаючи на суттєві переваги, більшість науковців виокремлює низку проблем, що виникають під час організації дистанційного навчання (табл. 2).

Таблиця 2

Проблеми дистанційної освіти

№ за/п	Проблема	Характеристика
1	Відсутність технічного забезпечення та якісного інтернет-зв'язку	Багато здобувачів освіти можуть не мати доступу до необхідних комп'ютерів, ноутбуків або стабільного інтернет-з'єднання, що обмежує їхні можливості для дистанційного навчання
2	Проблема фінансування дистанційної освіти	Фінансування інфраструктури та розробки навчальних матеріалів для дистанційного навчання може бути великим викликом, особливо для освітніх установ з обмеженим бюджетом
3	Неготовність викладачів/здобувачів освіти до нового формату освітнього процесу	Перехід до дистанційного навчання потребує підготовки й адаптації як викладачів, так і здобувачів освіти до нового формату навчання
4	Недостатня мотивація до саморозвитку	Дистанційна освіта вимагає від здобувачів освіти більшої самостійності та мотивації до самостійного вивчення матеріалу без постійного контролю викладача
5	Обмеження доступних спеціальних курсів	Деякі спеціальні програми та курси можуть бути обмеженими або недоступними для дистанційного навчання через вимоги щодо практичних вправ або лабораторних робіт, які важко виконувати віддалено
6	Акредитація програм дистанційного навчання	Для забезпечення якості освіти важливо мати акредитацію та відповідати освітньому стандарту щодо програм дистанційного навчання, що може бути складним завданням
7	Непередбачувані додаткові витрати	Дистанційне навчання може потребувати додаткових витрат на придбання необхідних програм, обладнання та послуг.

Джерело: [4, с. 140]

У сучасному дистанційному навчанні використовуються різноманітні цифрові технології, включно з веб-платформами для відео-конференцій, онлайн-курсами, інтерактивними навчальними платформами, електронними підручниками, відео-уроками та багатьма іншими інструментами.

Цифрові технології роблять навчання більш доступним для здобувачів освіти незалежно від географії їхнього проживання та соціальної приналежності

і дають змогу навчатися в будь-якому місці і в будь-який час. Це особливо корисно для тих, хто має обмежений час для навчання або фізично не може відвідувати заняття. Окрім того, цифрові технології створюють умови для активної взаємодії між здобувачами освіти та викладачами. Це сприяє глибшому і більш насиченому навчальному досвіду, оскільки забезпечує можливість обговорення матеріалу, спільної роботи над проектами та отримання миттєвого зворотного зв'язку [9].

Також цифрові технології можуть бути використані для створення нових навчальних матеріалів, які забезпечують ефективніший процес навчання. Вони допомагають індивідуалізувати навчання, що дає можливість викладачам враховувати особисті потреби кожного здобувача освіти. Водночас використання цифрових технологій сприяє розвитку критичного мислення, креативності та комунікативних навичок [11].

Зауважимо, що цифрові технології в дистанційній освіті є важливим складником процесу цифровізації освіти, головною метою якої, на думку Н. Іваненко, є «підвищення якості навчання та розвиток інноваційної компетентності студентів» [10, с. 302].

А. Кулініченко зазначає, що розвиток інформаційних технологій сприяв глибокій трансформації українського освітнього простору, прискоривши його цифровізацію [12, с. 475].

Очевидно, рано чи пізно Україна здобуде перемогу і війна закінчиться, а відтак відновиться нормальний навчальний процес і дещо з набутого нині досвіду використовуватимуть і надалі. Саме тому створення ефективних освітніх програм з можливістю адаптації до дистанційної освіти в Україні є важливим завданням, яке потребує уваги та зусиль всієї освітньої спільноти. Зважаючи на сучасні технологічні досягнення та виклики, які ставлять перед системою освіти нові завдання, ця ініціатива має великий потенціал для змін у навчальному процесі та підвищення якості освіти.

Створення таких освітніх програм передбачає використання сучасних методів навчання та ресурсів, які дадуть змогу студентам здобувати знання та навички незалежно від місця їхнього перебування. Ця ініціатива також потребує підтримки вчителів та педагогів у їхній підготовці до викладання в онлайн-середовищі. Погоджуючись з думкою Ю. Ямполь, можна підкреслити, що головна мета освітньої установи – це розвиток професійних навичок викладачів, зокрема формування готовності до нововведень у навчальному середовищі. Це досягається за допомогою оволодіння сучасними технологіями та постійного удосконалення освітнього процесу. Також важливо розвивати творчий потенціал учителів і їхню здатність адаптуватися до постійних змін в освітньому середовищі. Викладачі повинні вдосконалювати свої методи навчання і впроваджувати нові педагогічні програми, щоб бути актуальними в сучасному світі [7, с. 230].

Серед ключових аспектів, які, на нашу думку, варто враховувати під час створення освітніх програм з можливістю адаптації до дистанційної освіти відмітимо такі:

1. *Цільове спрямування.* Передусім необхідно чітко визначити цілі та завдання освітньої програми. Чого потрібно досягти? Які компетенції та знання мають здобути майбутні фахівці? Це наріжний камінь, на якому будується кожна освітня програма незалежно від форми навчання.

2. *Активна роль викладача.* Дистанційна освіта не означає відсутності викладачів. Педагоги мають бути активними учасниками процесу, надавати підтримку здобувачам освіти, створювати відкриті канали комунікації та відповідати на запитання.

3. *Використання сучасних технологій.* Для успішної дистанційної освіти важливо використовувати сучасні технології. Це можуть бути відеолекції, інтерактивні платформи, онлайн-тести тощо.

4. *Гнучкість та адаптивність.* Освітні програми повинні бути гнучкими та легко адаптуватися до умов, що постійно змінюються. Пандемія COVID-19 та війна показали, що ми маємо бути готовими до різних сценаріїв, зокрема до переходу між дистанційною та очною формами навчання.

5. *Оцінювання та звітування.* Мають бути розроблені чіткі системи оцінювання, які відображатимуть успішність здобувачів освіти. Важливо також забезпечити прозоре звітування, щоб студенти могли відстежувати прогрес.

6. *Навчання навичок саморегуляції.* Дистанційна освіта вимагає від здобувачів освіти більшої самодисципліни та саморегуляції. Освітні програми мають сприяти розвитку цих навичок.

Висновки. Отже, створення освітніх програм – це складне, але надзвичайно важливе завдання, яке потребує спільних зусиль освітян, здобувачів освіти та держави. Мета створення таких програм полягає в забезпеченні якісної освіти, яка відповідає потребам ринку праці та розвитку суспільства, а також у зростанні доступності освіти для всіх верств населення. Це шлях до кращого майбутнього народу України з більш високим загальним рівнем освіченості.

Основні аспекти, які варто враховувати під час створення освітніх програм для дистанційного навчання, охоплюють: чітке визначення цілей, активну роль викладача, використання сучасних технологій, гнучкість та адаптованість програм, системи оцінювання та формування навичок саморегуляції.

Цифрова трансформація освіти є важливим кроком у розвитку сучасного суспільства, і вона потребує єдності всіх учасників освітнього процесу та державної підтримки. Створення ефективних освітніх програм для дистанційного навчання стає ключовою умовою для забезпечення якісної освіти та підготовки сучасного населення до викликів цифрової епохи. Ми

впевнені, що розвиток дистанційної освіти сприятиме досягненню значних результатів українських педагогів у світовій освітній спільноті.

Подальші наукові дослідження можуть спрямовуватися на дослідження методологічних підходів до створення освітніх програм, які б забезпечували їх ефективність та адаптованість до дистанційного формату.

Література:

1. Кривчик Г. Г., Лагдан С. П. Суб'єктивні міркування стосовно занять online. *Modern research in world science. Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. SPC «Sci-conf.com.ua»*. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 848–852. URL: sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-28-30.11.2022.pdf (дата звернення: 26.09.2023).
2. Куркіна С., Журавльов В. Дистанційне навчання як складова освітніх реформ в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 5. С. 60–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_5_8 (дата звернення: 25.09.2023).
3. Лісовенко В., Кривчик Г. Дистанційна освіта на погляд пересічного студента. Матеріали конференцій МНЛ, (3 березня 2023 р., Херсон). С. 165–168. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/260> (дата звернення: 26.09.2023).
4. Мала І. Дистанційне навчання як дієвий інструмент управлінської освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2 (66). С. 132–151. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151> (дата звернення: 25.09.2023).
5. Тертична Н., Козяк А. Сучасні виклики дистанційної освіти: можливості та загрози. *Молодий вчений*. 2021. № 7 (95). С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-7-95-8> (дата звернення: 26.09.2023).
6. Ткаченко Л. В., Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр./ [редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 75. С. 91–96. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.18> (дата звернення: 26.09.2023).
7. Ямполь Ю. Професійний розвиток педагога як основна мета розвитку менеджменту якості закладу освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. № 48. С. 229–235. DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.34> (дата звернення: 27.09.2023).
8. Ященко Е., Левандовська І. Дистанційна освіта в освітній діяльності вищої школи: виклики часу. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. Вип. 1 (1). С. 124–134. URL: gsip.wunu.edu.ua/index.php/gsipua/article/view/20 (дата звернення: 26.09.2023).
9. Catalano A.J., Torff B., Anderson K.S. Transitioning to online learning during the COVID-19 pandemic: differences in access and participation among students in disadvantaged school districts, *International Journal of Information and Learning Technology*. 2021 Vol. 38 № 2. Pp. 258–270. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJILT-06-2020-0111> (дата звернення: 27.09.2023).
10. Ivanenko N., Boiko A., Fedorchuk L., Panchenko I., Marieiev D. Development of educational policy in Ukraine in the context of European integration and digital transformation. *Revista Eduweb*. 2023. Vol. 17(2). Pp. 296–305. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.25> (дата звернення: 27.09.2023).
11. Zhuravel V. I., Epel O. V., Yehorova-Lutsenko T. P., Didychenko M. A., Dyachenko O. A. Social security and protection in the context of European integration in Ukraine. *Juridicas CUC*. 2022. № 18(1). Pp. 397–420. DOI: <https://doi.org/10.17981/juridcuc.18.1.2022.16> (дата звернення: 27.09.2023).

12. Kulichenko A., Shramko R., Rakhno M., Polyezhayev Y. Resistencia educativa bidimensional en el establecimiento educativo terciario moderno de Ucrania. *Apuntes Universitarios*. 2022. № 13(1). P. 474–493. DOI: <https://doi.org/10.17162/au.v13i1.1351> (дата звернення: 27.09.2023).

References:

1. Kryvchyk, H. H. & Lahdan S. P. (2022). Subiektyvni mirkuvannia stosovno zaniat online [Subjective considerations regarding online classes]. *Modern research in world science. Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. SPC «Sci-conf.com.ua»*. – modern research in world science. *Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. SPC "Sci-conf.com.ua"*. Lviv, 848–852 [in Ukrainian].
2. Kurkina, S. & Zhuravlov V. (2021). Dystantsiine navchannia yak skladova osvityukh reform v Ukraini [Distance learning as a component of educational reforms in Ukraine]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5, 60–71 [in Ukrainian].
3. Lisovenko, V. & Kryvchyk, H. (2023). Dystantsiina osvita na pohliad peresichnoho studenta [Distance education in the view of an average student]. *Materialy konferentsii MNL – Proceedings of MNL conferences*, 165–168 [in Ukrainian].
4. Mala I. (2022). Dystantsiine navchannia yak diievyi instrument upravlinskoi osvity [Distance learning as an effective tool for management education]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific notes of the "KROK" University*, 2(66), 132–151 [in Ukrainian].
5. Tertychna, N. & Koziak A. (2021). Suchasni vyklyky dystantsiinoi osvity: mozhlyvosti ta zahrozy [Modern challenges of distance education: opportunities and threats]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 7 (95), 26–33 [in Ukrainian].
6. Tkachenko, L.V. & Khmelnytska, O.S. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v osvitnii protses zakladu vyshchoi osvity [Peculiarities of the implementation of distance learning in the educational process of a higher education institution]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pp – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools: coll. of science pr. Zaporizhzhia: KPU*, 75, 91–96 [in Ukrainian].
7. Yampol, Yu. (2023). Profesiyni rozvytok pedahoha yak osnovna meta rozvytku menedzhmentu yakosti zakladu osvity [Professional development of a teacher as the main goal of the development of quality management of an educational institution]. *Liudynoznavchi studii. Seriya «Pedahohika» – Humanities studies. "Pedagogy" series*, 48, 229–235 [in Ukrainian].
8. Yashchenko, E. & Levandovska, I. (2021) Dystantsiina osvita v osvitnii diialnosti vyshchoi shkoly: vyklyky chasu [Distance education in the educational activity of a higher school: challenges of the time]. *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika – Humanities studies: history and pedagogy*, 1 (1), 124–134 [in Ukrainian].
9. Catalano, A.J., Torff B. & Anderson K.S. (2021) Transitioning to online learning during the COVID-19 pandemic: differences in access and participation among students in disadvantaged school districts, *International Journal of Information and Learning Technology*, 38, 2, 258–270.
10. Ivanenko, N., Boiko, A., Fedorchuk, L., Panchenko, I. & Marieiev D. (2023). Development of educational policy in Ukraine in the context of European integration and digital transformation. *Revista Eduweb*, 17(2), 296–305.
11. Zhuravel, V. I., Epel, O. V., Yehorova-Lutsenko, T. P., Didychenko, M. A. & Dyachenko O. A. (2022). Social security and protection in the context of European integration in Ukraine. *Jurídicas CUC*, 18(1), 397–420.
12. Kulichenko, A., Shramko, R., Rakhno, M. & Polyezhayev Y. (2022). Resistencia educativa bidimensional en el establecimiento educativo terciario moderno de Ucrania. *Apuntes Universitarios*, 13(1), 474–493.